

ION NISTOR ÎN ACȚIUNEA PENTRU REALIZAREA MARI UNIRI - ITINERAR CRONOLOGIC -

DOINA ALEXA

Personalitate polivalentă a epocii noastre - "unul dintre cei mai mari istorici români din prima jumătate a secolului", cum îl caracteriza N. Stoicescu într-un valoros studiu asupra operei¹, profesor, om politic și îndrumător cultural, ctitor al României întregite - Ion Nistor a fost unul dintre spiritele constructive ale societății românești.

Dedicându-și o bună parte a vieții și activității făuririi și consolidării României Mari, Ion Nistor s-a numărat, așa cum afirma Iuliu Maniu, referindu-se la Unirea deplină și la "șirurile de bărbați care au condus neamul românesc pe acest drum", printre acei prin a căror "minte și prevedere politică, neamul românesc a știut într-un moment decisiv să aleagă cărarea cea adevărată care a dus la triumful desăvârșit al națiunii române"². El a devenit astfel un făuritor de istorie prin actele sale, cu un loc distinct în constelația conducătorilor generației Marii Uniri, alături de Ion I.C. Brătianu, N. Iorga, Iuliu Maniu, Take Ionescu, N. Filipescu, V. Goldiș, Octavian Goga, V. Lucaciu, Pantelimon Halippa, I. Incuț, Iancu Flondor ș.a.

Rolul istoricului pe tărâmul luptei pentru unitatea de stat a fost evidențiat și de către contemporanii săi. În decembrie 1918, N. Iorga îi dedică în paginile "Neamului Românesc" un memorabil articol intitulat *Unul dintre întregitorii Moldovei*, în care relevă coordonatele esențiale ale activității lui I. Nistor în acest scop, ca istoric, luptător naționalist, profesor și îndrumător cultural³. De asemenea, această latură a activității sale a făcut obiectul unor cercetări de dată relativ recentă⁴, sau a fost reliefată într-o serie de studii cu privire la viața și activitatea lui I. Nistor. Precizări deosebit de importante aparțin însuși lui I. Nistor, în sintezele și culegerile de documente dedicate actului unirii Bucovinei cu România și în puținele pagini cu caracter memorialistic pe care le-a lăsat⁵.

Debutul lui Ion Nistor pe tărâmul mișcării naționale datează din perioada studenției cernăuțene (1897-1903). Detestând politica austriacă, I. Nistor devine, din primul an de studii la Facultatea de Filozofie a Universității "Franz Joseph" din Cernăuți, membru al Societății academice "Junimea". Societatea, care se afla în fruntea mișcării naționale din Bucovina, își propunea prin acțiuni ce urmăreau cultivarea limbii, culturii și istoriei naționale, stimularea și ajutorarea cu fonduri a studenților lipsiți de mijloace materiale corespunzătoare, editarea de manuale, cărți și publicații românești, înființarea de școli pentru români, să apere drepturile legitime ale românilor din provincie și să fie în același timp "o tribună de afirmare a unității sufletești a românilor de pretutindeni"⁶. Va ocupa mai

întâi funcția de bibliotecar, întocmind catalogul cărților din biblioteca societății, iar în perioada 1898-1899 de președinte, fiind un militant activ pe linie cultural-națională al acesteia⁷. Pentru întărirea conștiinței naționale a românilor din provincie, va susține în ședințele publice ale societății numeroase conferințe ca de pildă: "Unirea Principatelor Române"⁸, "Trăsăturile caracterului lui Cuza Vodă și ale contemporanilor săi"⁹ etc. Totodată, a luat parte, în fruntea studenților români, la acțiunile de protest din Cernăuți, din anul 1899, contra guvernatorului Bourguignon ce interzisese purtarea tricolorului românesc¹⁰. De asemenea, în timpul serviciului militar pe care l-a satisfăcut la Viena și Pola, și mai târziu a specializării sale în capitala Imperiului, va fi membru activ, iar mai apoi emerit al unui alt așezământ de educație a tineretului studențesc român în spiritul idealurilor naționale, societatea "România Jună"¹¹.

Vizitele făcute pentru prima dată în România, în timpul satisfacerii stagiului militar, specializarea sa la București în 1909, participarea sa la cursurile Universității de la Văleni de Munte, i-au facilitat contactul cu ideea de unitate culturală a tuturor românilor promovată de N. Iorga mai întâi prin "Semănătorul", iar din 1906 prin "Neamul Românesc". Toate acestea, cât și relațiile personale ale lui I. Nistor cu marele savant¹², au constituit momente de clarificare ideologică pentru I. Nistor.

Dezamăgiți de disensiunile care domneau în mișcarea națională din Bucovina după 1900, de lipsa unei "politici naționale" care să corespundă exigențelor momentului, Nistor cât și alți tineri bucovineni simțeau necesitatea unei "riguroase acțiuni politice și naționale" concretizată într-un nou curent politic și cultural, orientat spre strângerea legăturilor culturale cu România¹³. Acest curent a apărut odată cu editarea la Cernăuți, începând cu 1 ianuarie 1904, din inițiativa societății "Junimea", de către I. Nistor, G. Tofan, Liviu Marian și Victor Morariu a revistei "Junimea Literară". I. Nistor schița în articolul program scopurile noii publicații: "deșteptarea în publicul român a gustului pentru lucrări literare românești de valoare", a căror idei urmau să pătrundă în toate păturile societății românești bucovinene, "încurajarea tinerelor talente" și "informarea publicului bucovinean despre starea cea mai nouă a cercetărilor științifice, mai ales din literatura și istoria română"¹⁴. Publicația dorea să se ancoreze astfel în istoria trecută și prezentă a poporului român, să-i servească interesele majore și să-i păstreze integritatea spirituală. Infruntând rigorile cenzurii austriece, care încearcă chiar de la al doilea număr s-o suspende, luptându-se cu deosebite greutăți financiare¹⁵, I. Nistor va muta redacția "Junimii Literare" de la Cernăuți în 1904 la Suceava (1904-1908) și iar la Cernăuți (1908-1914)¹⁶.

În scurt timp, noua revistă a polarizat principalii oameni de cultură bucovineni, dintre care mulți se vor afla în fruntea mișcării naționale de aici: Simion Florea Marian, V. Bumbac, Teodor Ștefanelli, C. Morariu, D. Dan, G. Rotică, I. Grămadă, Lecca Morariu, Sextil Pușcariu ș.a. De asemenea, printre colaboratori se vor număra scriitori și istorici din întreg spațiul românesc ca N. Iorga, V. Pârvan, Al. Vlahuță, Cincinat Pavelescu, I. Lupaș, Al. Brătescu Voinești și Vl. Mironescu.

"Junimea Literară" s-a situat pe o poziție proprie¹⁷, evitând legarea de un anumit curent literar din România. Noua revistă se prezenta ca expresia unei grupări în jurul ideii naționale, care avea să-i determine întreaga activitate¹⁸. Ea propaga ideea unității culturale a românilor de pretutindeni, ce trebuia să premergea unirii politice în hotarele lor etnice și istorice. Revista, devenită una dintre cele mai valoroase publicații românești din Bucovina

de până la Unire, și-a câștigat frumoase aprecieri din partea unor personalități ca N. Iorga, Vl. Mironescu, Al. Brătescu Voinești. Iată cum aprecia Vl. Mironescu, într-o scrisoare adresată la 9 decembrie 1907 lui I. Nistor, menirea și meritele publicației: "E lăudabil din partea D-voastră că vă dați silința de a întoarce în rândurile confrăților un curent mai sănătos în literatură", și de a "întări sentimentele de frațietate pe teren literar, căci numai împreună vom izbuti a porni o regenerare românească completă"¹⁹ pentru că "avem mare trebuință ca sentimentul național în Bucovina să fie cât mai fără întrerupere, mai puternic și mai conștient întreținut"²⁰.

Nistor și ceilalți tineri naționaliști bucovineni își propuneau să combată așa numita "doctrină bucovinistă", ce tindea la împăcarea spiritelor cu stările de lucruri existente în provincie. Acest lucru urma să se realizeze prin resurecționarea luptei naționale a românilor din Bucovina și încadrarea ei în contextul larg al unei mișcări panromânești, în care regatul României deținea o poziție centrală, ca loc de unde urma să vină sprijinul pentru eliberarea națională²¹. În scopul "luptei de revendicare a drepturilor noastre istorice călcate în picioare", cum se exprima într-o scrisoare din 29 mai 1910 către N. Iorga²², I. Nistor, în calitate de redactor responsabil, va publica numeroase articole și studii de istorie națională, care vor combate afirmațiile tendențioase ale unor istorici străini, remarcabile prin militantismul lor național și angajant²³. Acest aspect îl face pe Traian Cantemir să caracterizeze revista drept "o publicație de istorie națională, continuatoare a tradițiilor progresiste ale <<Daciei Literare>>, puternic angajată în scopul emancipării cultural-politice a românilor bucovineni"²⁴.

În perioada 1 septembrie 1904 - 31 august 1907²⁵, când a funcționat ca profesor de istorie și geografie la Liceul din Suceava, I. Nistor s-a aflat în Comitetul de conducere și Directorul Institutului de editură, librărie și tipografie al Societății "Școala Română"²⁶.

El este printre cei care, în 1906 când tipografia și librăria Societății se confruntau cu probleme financiare, iar în sânul Comitetului o serie de voci cereau vânzarea acestora, a pledat pentru păstrare, arătând că înstrăinându-le vor scăpa de sub controlul Societății. "Cu librăria și tipografia - afirma el în ședința Comitetului din 8 decembrie 1907 - stăm ca și Germania cu coloniile sale din Africa, așa că trebuie, cel puțin deocamdată, susținute cu orice preț"²⁷. Punctul de vedere al lui Nistor a învins, iar tipografia și librăria din Suceava au continuat să tipărească și să răspândească cartea românească în Bucovina.

Cu o bogată erudiție și temeinică pregătire de istoric, Nistor își susține în 1909 doctoratul, iar în 1911 examenul de docență, ceea ce îi aduce dreptul de a preda la Universitatea din Viena, ținând, începând cu luna octombrie, în cursul anului universitar 1911-1912, primele prelegeri de istoria românilor din monarhia austro-ungară²⁸.

Românii din Bucovina ceruseră în repetate rânduri, încă de la 1848, crearea unei Universități românești în capitala provinciei. Când în 1875 luase ființă Universitatea din Cernăuți, ca instituție germană, cererile românilor s-au întesit, atât pentru crearea unei catedre de limba și literatura română (ceea ce s-a și obținut în 1875), cât și pentru o catedră de istoria românilor. Crearea Catedrei de istorie sud-est europeană, în 1912, a fost un succes al luptei naționale românești deoarece exista posibilitatea ca titularul ei, "un om cu reputație științifică bine stabilită și cu un temperament de luptător"²⁹ după cum se exprima Sextil Pușcariu, s-o subordoneze dezideratele naționale românești. Datorită meritelor sale științifice și sprijinului deosebit al lui Sextil Pușcariu³⁰ și N. Iorga, care îl

caracteriza încă din 1911 ca "român bun și om de valoare"³¹ după câștigarea concursului, la 12 august 1912, I. Nistor a fost numit profesor la recent înființata catedră de istorie sud-est europeană. La 19 octombrie 1912, în prezența corpului profesoral, a studenților ca și a unui numeros public în frunte cu mitropolitul Vladimir de Repta, el și-a ținut lecția inaugurală intitulată "*Die geschichtliche Bedeutung der Rumänen und die Anfänge ihrer statlichen Organization*" în care "vorbînd nemțește, dar cu suflet românesc", a arătat că deși catedra este de istorie sud-est europeană, voința lui era ca să se ocupe îndeosebi de istoria românilor, deoarece ei sunt cel mai vechi și mai numeros popor din sud-estul Europei, și singurii din această regiune ce și-au menținut organizarea politică proprie în fața turcilor cuceritori, îndeplinind rolul de "sentinelă a civilizației europene"³². Peste ani, unul dintre discipolii și admiratorii fervenți ai lui Ion Nistor, Vianor Bendescu, evocând acest moment nota: "Cu I. Nistor, primit furtunos de studenți, colegiul profesoral și un public select, intra în aula Universității cernăuțene neamul românesc din Bucovina cu istoria, mândria și nădejile lui, restauratorul drepturilor românești ale acestei provincii, mentorul și constructorul ei de forme superioare de viață"³³.

Pentru apărarea și afirmarea drepturilor naționale românești în Bucovina, I. Nistor s-a folosit și de alte mijloace care-i stăteau la dispoziție. În ultimul deceniu dinaintea izbucnirii primului război mondial, în Bucovina au loc puternice confruntări politice între români și ucrainenii, primii căutând să-și apere drepturile lor firești, ultimii urmărind să dobândească altele noi. Ucrainenii, în susținerea cerințelor lor, au apelat și la pretense drepturi istorice asupra acestei provincii. Lucrările lui I. Nistor *Zur moldauische - pokutischen Grenzfrage* (1909) și îndeosebi *Die moldavischen Anspruche auf Pokutien* (1910) și *Contribuții la istoricul școalelor din Moldova* (1912), au reprezentat totodată răspunsuri cu o temeinică motivație documentară ale mișcării naționale românești față de pretențiile ucrainenilor³⁴.

Ca profesor universitar, I. Nistor nu a rămas izolat doar la catedra și cursurile sale, ci s-a implicat profund în activitatea politică și națională. Deși principalele partide politice din Bucovina: Partidul Apărărist (1906-1908), Partidul Țărănesc Democrat și mai apoi Partidul Național Român (1908) au căutat să-l atragă, el își va păstra independența politică, fapt care-i va atrage dușmănia liderilor lor³⁵. Antrenat în "vâltoarea luptelor naționale"³⁶, în vara anului 1912, alături de Sextil Pușcariu, la Bran, un proiect ce voia "să determine începutul unei noi ere în dezvoltarea vieții politice și culturale din Bucovina"³⁷, prin lămurirea opiniei publice despre necesitatea realizării unității naționale. Tot în colaborare cu Sextil Pușcariu, cu care s-a aflat alături conducând "generația noastră care pregătea unirea sufletească și culturală pentru clipe când mersul lumii ne-o va aduce pe cea politică"³⁸, cum afirma acesta într-o scrisoare trimisă la 26 ianuarie 1924 din Cluj lui I. Nistor, a început o rodnică activitate națională, prin cursurile de popularizare a istoriei și literaturii române, atât la Universitatea din Cernăuți, cât și prin conferințe ținute prin orașele provinciei, sau în afara acesteia. Astfel de prelegeri a ținut I. Nistor la Sibiu, sub auspiciile "Astrei", tratând despre "Istoria românilor din Bucovina și Basarabia în sec. al XIX-lea", la Cernăuți, organizate de Societatea "Junimea", având ca subiect "Legăturile noastre cu Ardealul"³⁹, sau la Câmpulung sub egida Clubului român "Rarăul", despre "Ideile conducătoare în politica bucovineană".

Semnificative pentru concepția sa politică sunt ideile exprimate la 7 aprilie 1913, într-

unul din cel din urmă ciclu de conferințe, în care critica acel "bucovinism cosmopolit-național", care domnea în Bucovina și îndemnând la consens politic, conchidea că "pentru ajungerea idealului nostru național", ar fi necesar ca "nimeni să nu fie nici democrat, nici apărărist, nici conservator, nici clerical, ci toți să fie români buni"⁴⁰. Acelorași deziderate le răspunde și organizarea, în august 1913, împreună cu Sextil Pușcariu și G. Tofan, a cursurilor de istorie națională de la Dorna Candrenilor, după modelul celebrelor cursuri de la Văleni de Munte la care I. Nistor participase consecvent în perioada 1908-1914⁴¹. Ele aveau ca scop, după mărturiile lui Nistor, dezvoltarea conștiinței naționale la românii din acest teritoriu și formarea unei opinii publice "îmbrățișând întreaga problematică românească", dar mai ales "evenimentele mari naționale". I. Nistor va vorbi în cadrul acestora despre "însemnătatea și scopurile istoriei naționale, precum și despre felul cum poate contribui fiecare intelectual la îmbogățirea cunoștințelor noastre"⁴².

Cei doi profesori universitari au căutat să dea studențimii române, divizată pe criterii politice în trei societăți "Junimea", "Dacia" și "Bucovina", o nouă alternativă, cea naționalistă, dar nu a izbutit datorită influenței liderilor politici conservatori asupra studențimii⁴³.

Deoarece în "Societatea pentru cultură și literatură română din Bucovina, care ar fi trebuit să se afle în avangarda mișcării naționale din provincie domnea "o stare de inactivitate revoltătoare"⁴⁴ I. Nistor, Sextil Pușcariu, G. Tofan și Alecu Procopovici au încercat să imprime un spirit mai dinamic în activitatea ei. În anul 1912, când se împlineau 50 de ani de la întemeierea acesteia și când criza Imperiului austro-ungar intra într-o nouă fază de agravare, I. Nistor schița, în articolul *In pragul unei serbări culturale*, sarcinile "de căpetenie" ale societății ca fiind următoarele: "lărgirea cercului de înrâurință și activitate peste întreaga țară", organizarea de "congrese anuale și serbări naționale la care să se întâlnească românii de pretutindeni", reînvierea activității cabinetelor de lectură și constituirea unui muzeu național, a unei arhive și biblioteci publice românești a Bucovinei, redactarea unui calendar pentru popor ș.a.⁴⁵ În acest sens, a acționat pentru ordonarea bibliotecii, votarea regulamentului pentru problemele interne ale "Societății", a editat calendarul acesteia pe anul 1914⁴⁶.

De asemenea, a contribuit la realizarea unor acțiuni ale Societății de mare răsunet național, cum au fost cele legate de aducerea în Bucovina, în 1910 și 1911, a trupei de teatru a lui Petre Liciu, iar în 1912 și 1913 cele a lui Cazimir Belcot, organizarea șezătorilor literare din ianuarie 1910 la Cernăuți, Suceava, Câmpulung și Rădăuți în amintirea lui Ion Creangă, și a zborului lui Aurel Vlaicu deasupra Cernăuților, în aprilie 1912⁴⁷. În vara anului 1913 a acționat împreună cu T.V. Ștefanelli, pentru reducerea cheltuielilor de deplasare a trupei Belcot în Bucovina, considerând că îndeplinesc în modul acesta "o misiune de mare însemnătate culturală", urmând ca, în vara lui 1914, să faciliteze aducerea în provincie a întregului teatru național⁴⁸.

În vederea pregătirii clipei istorice a eliberării și unirii, Nistor își îndreaptă atenția și spre îndrumarea învățătorilor și profesorilor din rețeaua de învățământ din Bucovina. Participând la congresul învățătorilor din 1914, conferențiază despre "Dezvoltarea școlilor primare în Bucovina"⁴⁹ și ia atitudine împotriva ușurinței cu care unii dintre slujitorii școlii se lăsau ademeniți de interese politice efemere. Politica - arăta Nistor - "trebuie să se inspire de la cultură, iar nu cultura de la politică" deoarece "cultura este ceva statornic, este

comoara de gândire și simțire a unui neam, pe când politica, în cele mai multe cazuri se reduce la o simplă trecătoare"⁵⁰. De asemenea, Nistor condamnă unele propuneri nerealiste ale autorităților vremii, de a organiza învățământul din Bucovina după "modele" și "metode" din cele mai avansate țări ale lumii deoarece "nu se pot aplica cu folos nici cărțile străine, nici metodele importate de cine știe unde", condițiile concret istorice impunând soluții adecvate. "Învățământul primar - scrie el - numai atunci poate fi rodnic, dacă se va ține cont de trebuințele particulare ale poporului de la țară"⁵¹.

Războiul balcanic, încheiat cu pacea de la București, a întărit curentul național iredentist în Bucovina. Pentru I. Nistor și ceilalți frunțași ai acestui curent, acțiunea militară românească de dincolo de Dunăre apărea ca întâiul pas dintr-o mai vastă acțiune a României, ce urma să elibereze întreg teritoriul locuit de români, de sub ocupația străină. În acest spirit, a fost reorganizată revista "Junimea Literară", publicând, în paginile ei, unele articole ca: *Pacea de la București*⁵², *Lupta noastră pentru limbă*⁵³, *Ideile conducătoare în politica bucovineană*⁵⁴, *Manifestația tinerimii române din Cernăuți pentru macedo-român*⁵⁵ și au fost organizate cursurile de vară de la Dorna Candrenilor.

Concomitent cu conducerea revistei "Junimea Literară", Nistor va colabora cu articole remarcabile și la alte publicații din Bucovina și Regat ca "Școala", "Gazeta mazărilor și răzeșilor", "Neamul Românesc". La cea din urmă publicație va semna sub pseudonimul "Iancu Bucovineanul"⁵⁶.

Cu toate acestea, în preajma primului război mondial, curentul iredentist românesc din Bucovina, nu îmbrăca proporții de masă, ci reprezenta, după afirmațiile lui Nistor, o parte "mică ca număr, dar mare ca suflet"⁵⁷.

Frunțașul mișcării panromânești din Bucovina publică, după atentatul de la Sarajevo, în revista "Școala", un necrolog al arhiducelui Francisc Ferdinand. Aici vorbește de "respectul și încrederea", cât și de "frumoasele speranțe" pe care românii din monarhie le legau de "protectorul și binevoitorul lor", moștenitorul tronului Austro-Ungarie, și de încrederea cu privire la "fericirea Monarhiei și a credincioaselor sale popoare"⁵⁸. Această atitudine, credem, își găsește explicația în aceeași politică a cercurilor imperiale, care, în timpul războiului mondial au silit pe numeroși frunțași ai mișcării naționale din Transilvania, Banat și Bucovina, rămași acasă, să facă declarații de fidelitate față de Imperiu.

La izbucnirea primului război mondial, Nistor era angajat într-o bogată activitate cultural-politică în slujba emancipării românilor din Bucovina. Imediat după declanșarea războiului, pe întreg teritoriul provinciei a fost instituită starea de război. Cumplita teroare dezlănțuită asupra celor periculoși pentru vederile lor politice, îndeosebi a intelectualilor⁵⁹, faptul că "o sumedenie de preoți, învățători și săteni români erau ridicați de la vetrele lor și trimiși în lagărul de la Thaleshorf în Stiria"⁶⁰ îl determină pe I. Nistor să se refugieze în România, împreună cu alți intelectuali patrioți, încrezător că prin efortul unit al tuturor românilor vor putea fi eliberate și teritoriile care se mai aflau încă sub dominație străină. Pentru acest moment dispunem de propriile mărturii ale lui Nistor: "Izbucnirea primului război mondial și ocuparea Bucovinei de către ruși mă siliră să părăsesc Cernăuții, refugiindu-mă, mai întâi, la Cârlibaba, la părinții soției mele, care locuiau acolo. În noiembrie însă, când patrulele rusești ajunseseră până la Cârlibaba, am fost silit să trec granița la Dorna Șarului, de unde pornii cu familia mea pe plută, pe Bistrița la P. Neamț și de acolo la București"⁶¹. Stabilit la București, el va constitui împreună cu G. Tofan, I. Grămadă, Iorgu

Toma, Teodor Ștefanelli ș.a. Comitetul refugiaților bucovineni, devenind președintele acestuia. Comitetul își propunea să desfășoare, ca și Asociația bucovineană înființată la 28 iunie 1915, o vie propagandă pentru orientarea opiniei publice românești în vederea "susținerii idealului național, în sensul grabnicei reuniri a Bucovinei cu România"⁶². În acest sens, sprijină apariția în capitală a "Revistei Bucovinei" (1 aprilie - 10 august 1916)⁶³ și s-a aflat în permanent contact cu guvernul român și îndeosebi cu I. I. C. Brătianu, servind factorilor politici drept sursă de informații calificată asupra stărilor de lucruri din Bucovina⁶⁴.

Nistor, considerându-se purtătorul de cuvânt al românilor bucovineni rămași acasă, a năzuințelor lor de dezrobire și unire, a desfășurat o întreagă campanie propagandistică pentru intrarea României în război alături de Antanta, în urma victoriei căreia s-ar fi putut da satisfacție aspirațiilor naționale, prin revenirea la România a provinciilor istorice românești înglobate Imperiului austro-ungar. Este unul dintre participanții activi ai acțiunilor organizate de "Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor"⁶⁵. În activitatea aceasta de propagandă, el, ca și ceilalți refugiați din imperiu, au exagerat uneori, întunecând și mai mult tabloul situației românilor rămași în Bucovina, cu scopul de a demonstra că monarhia austro-ungară este un anacronism politic ce trebuia desființat, pentru a se putea realiza astfel dezideratele naționale românești. Astfel, în articolul *România Mare* publicat în "Universul" din 4 și 5 octombrie 1915, unde face un succint istoric al mănăstirilor bucovinene, subliniază că acestea au fost zidite de domni sau boieri români, și că bogățiile lor care aparțin Fondului Religionar din Bucovina trebuie să fie utilizate numai în folosul românilor. Dacă statul austriac, prin crearea Fondului "greco-oriental", va permite în continuare și rutenilor să beneficieze de aceste bogății, atunci în scurt timp, românii vor ajunge "privitori în propria lor casă"⁶⁶.

În timpul tratatelor româno-ruse din toamna anului 1914, când rușii revendicau Bucovina până la Prut, înglobând în granițele lor și orașul Cernăuți cu împrejurimile sale, Nistor va prezenta președintelui Consiliului de Miniștri I. I. C. Brătianu, mai multe memorii, argumentate cu date istorice, etnografice și economice, prin care demonstra însemnătatea pe care Cernăuțiul o avea din punct de vedere politic, religios, cultural și economic pentru Bucovina și rolul însemnat ce urma să-l joace acest oraș în configurația României Mari. Datorită acestor demersuri ale refugiaților care aduseseră astfel "un folos real cauzei naționale", Brătianu a reușit să impună punctul de vedere românesc, determinându-i pe ruși să renunțe la Cernăuți și să-și limiteze pretențiile la linia Prutului⁶⁷.

În ideea apărării și afirmării drepturilor naționale ale românilor din Bucovina, Nistor a fost o prezență activă la Academia Română, al cărei membru corespondent era din 1911, totodată dând publicității mai multe lucrări de propagandă și informațioe. Al. Zub îl caracterizează ca pe unul dintre istoricii cei mai activi în lupta pentru realizarea unității de stat⁶⁸, iar Lucian Boia, în sinteza sa din 1976, îl încadrează la capitolul *Istorici ai ideii și unității naționale*⁶⁹. La 19 mai/1 iunie 1915 este ales membru titular al Academiei Române⁷⁰.

În același an, publică *Românii și rutenii în Bucovina, Studiu istoric și statistic*, în care, abordând una din problemele "fierbinți" ale momentului, a căutat să dovedească pe baza unor documente descoperite în arhivele Vienei și de la Cernăuți, vechimea românilor din Bucovina și drepturile lor asupra acestei provincii, netemeinicia afirmațiilor ucrainene privitoare la vechimea existenței lor în Bucovina, contestându-le pretențiile la egalitate cu românii, în stăpânirea provinciei. Având în vedere importanța științifică și politică a lucrării

În acea vreme, Academia Română a hotărât traducerea și publicarea ei în limba germană, pentru a fi cunoscută și peste hotare, fapt care se va produce abia în 1918, când apare cu titlul *Der nationale Kampf in der Bukovina*. Aceste lucrări, și îndeosebi harta etnografică alăturată ediției germane, au servit drept bază de discuție și izvor de informație pentru susținerea drepturilor românilor asupra Bucovinei întregi, atât la tratativele de pace de la Paris, cât și la fixarea graniței cu Polonia⁷¹. În sfera aceluiași preocupări se înscrie și comunicarea susținută la Academia Română, la 22 mai/4 iunie 1915, cu privire la *Emigrările de peste munți în Moldova și Bucovina*⁷². Aici, înfățișând cauzele economice, politice, religioase și militare care au determinat emigrarea românilor din Ardeal în spațiul extracarpatic și localitățile unde s-au așezat, îndeosebi în Bucovina, relevă că astfel elementul românesc din provincie a fost întărit de-a lungul timpului, prin admigrări, în lupta contra slavismului⁷³.

Ideea națională, care s-ar putea spune că este "leitmotivul întregii sale opere"⁷⁴, este și elementul forță al discursului său de recepție rostit la Academia Română, la 21 mai/13 iunie 1916, intitulat *Un capitol din viața culturală a românilor din Bucovina. 1774-1857*. În acesta, după ce face o expunere sintetică a vieții culturale a românilor din provincie în perioada sus-amintită, subliniază că "Românii din Bucovina, chiar în epoca cea mai neprielnică a dezvoltării lor, au avut partea lor în cultura românească" și că, "în ciuda condițiilor lor de dezvoltare neprielnice au dus cu bărbăție lupta pentru păstrarea limbii și naționalității lor, găsind răgaz de a contribui la lărgirea cunoștințelor noastre istorice și la îmbogățirea literaturii românești", iar "istoria (bucovinenilor, s.n.) de la anexare încoace n-a fost decât o serie neîntreruptă de suferințe, lupte și frământări ale unui neam necăjit, pentru a se putea susține în caracterul său propriu național"⁷⁵. Acelorași deziderate le răspunde și publicarea în 1916 a *Istoriei bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni* în care, definind biserica ortodoxă drept "o instituție națională menită să satisfacă nevoile culturale ale neamului către care se adresează"⁷⁶, relevă rolul care i-a revenit acesteia și slujitorilor ei în "păstrarea și îmbogățirea moștenirii moldovenești și la propășirea culturii românești, deșteptarea și întărirea conștiinței naționale"⁷⁷, în Bucovina. Cu prilejul rostirii discursului de recepție, Dimitrie Marmeliuc îi consacră în "Neamul Românesc" un elogios articol intitulat *Dr. Iancu Nistor, ca profesor, om de știință și luptător cultural*, în care aprecia că I. Nistor a oferit prin lucrările sale, dincolo de certa lor valoare științifică "tot atâtea arme în mâna românilor bucovineni, în afirmarea drepturilor de locuitori băștinași ai țării", reprezentând totodată "protestări energice împotriva încălcării drepturilor românești și îndemnuri la luptă unită a tuturor românilor"⁷⁸.

În cadrul propagandei naționale, Nistor a pus la punct și susținut, în 1915, împreună cu Onisifor Ghibu, proiectul constituirii unui Institut de studii privitoare la românii din afară de Regat sub egida "Ligii culturale", condus de N. Iorga. Acesta ar fi avut menirea "specială de a propaga, prin viu grai și prin scris, cunoștințele cele mai largi relative la românii caare nu s-au putut bucura până acum de o stăpânire națională a lor", prin intermediul conferințelor și a unei acțiuni publicistice sistematice. Erau propuse secțiuni de istorie și politică, literatură și cultură, iar printre personalitățile vizate să susțină această activitate se aflau: N. Iorga, I. Nistor, O. Goga, I. Grămadă, D. Marmeliuc, V. Lucaciu, D. Onciul, I. Bogdan ș.a. Proiectul n-a prins însă viață, deoarece, fără îndoială, în tactica urmată de I. C. Brătianu în perioada neutralității, existența unui astfel de institut, cu scopuri atât de clar

exprimate era considerată a fi neoportună politic⁷⁹.

În calitate de președinte al Comitetului refugiaților bucovineni, s-a preocupat de integrarea refugiaților din Bucovina în diferite funcții publice și învățământ, de reglementarea situației militare a unora dintre ei, arhiva personală, cât și corespondența cu N. Iorga păstrând numeroase asemenea documente. Mulți tineri bucovineni au fost plasați la diferite școli și internate din capitala României, cei mai numeroși fiind îndreptați către școlile militare, unde se pregăteau să devină ofițeri de front⁸⁰. S-a aflat în strânsă și permanentă legătură cu N. Iorga, căruia îi va solicita ajutorul pentru rezolvarea unor probleme ale refugiaților, care îl considerau ca "singurul lor protector"⁸¹ și care în acea perioadă dificilă, îi va facilita lui Nistor soluționarea unor probleme materiale personale⁸².

După intrarea României în război și evenimentele precipitate ce au urmat, la sfârșitul lunii octombrie 1916⁸³ este nevoit să părăsească Bucureștiul, refugiindu-se cu familia mai întâi la Huși, unde ajunge la 29 octombrie, iar în ajunul Crăciunului aceluiași an, la Iași⁸⁴. Este martorul "calvarului" din iarna lui 1916 și primăvara anului 1917, când trupele române sunt temporar înfrânte și se repliază în partea de sud a Moldovei, pierzând 2/3 din teritoriul țării.

Din Iași noului refugiu, Nistor va interveni în primăvara anului 1917, pe lângă guvernul român, să accepte organizarea de unități de voluntari din prizonierii români proveniți din armata austro-ungară, aflați în Rusia, unități ce urmau să lupte pe frontul din sudul Moldovei. Despre rolul lui Nistor în această acțiune, prof. Gh. Babeș din Bacău, martor ocular al evenimentelor, rememora într-o scrisoare trimisă acestuia la 4 martie 1920: "În timpurile de tristă memorie din iarna lui 1917, când intelectualii bucovineni și transilvăneni, într-o mică odăiță a Ligii culturale, se sfătuiau cum ar putea da o mână de ajutor în refacerea armatei române, D-voastră, împreună cu Domnul Dr. Vasile Lucaciu, și alți intelectuali însemnați, ați găsit cu cale ca și pe subsemnatul, profesor la liceul din Buzău, să mă trimiteți în jud. Suceava, spre a aranja situația militară a tinerilor ardeleni și bucovineni refugiați în acest județ"⁸⁵. De asemenea, notează că I. Nistor era "unul dintre aceia care în clipele de restriște era așa de preocupat de viitorul neamului" și care, "în mizeria cumplită în care trăiam cu toții, nu despera de viitorul nostru"⁸⁶.

La 9 iunie 1917 avea loc la Iași, în Piața Unirii, primirea oficială a primelor detașamente de voluntari ardeleni, bucovineni și bănățeni. Printre cei care au adresat cuvinte însuflețite acestora, s-a aflat și I. Nistor care, "în numele refugiaților și al Bucovinei îngenunchate" le cerea să se arate demni de înălțimea clipei, deoarece "vouă soarta v-a rezervat cea mai mare cinste de care se pot învrednici fiii Bucovinei: cinstea de a împlânta din nou steagul național la Suceava și Cernăuți de unde fusese smuls acum 143 de ani de răpitoarea pajură habsburgică. Aceasta va fi cea mai frumoasă răsplată a vitejei voastre"⁸⁷.

Prin grija lui I. Nistor și cu asentimentul guvernului Brătianu a luat ființă, la 2 iulie 1917, Misiunea română în Bucovina, cu scopul de a lămuri pe cei rămași acasă asupra mobilurilor urmărite de statul român, cât și pentru ajutorarea familiilor soldaților și ofițerilor bucovineni care luptau voluntari pe frontul român⁸⁸.

Tot în iulie 1917, Nistor a fost însărcinat de către guvernul român, printr-o adresă eliberată de Ministerul Instrucțiunii Publice, la 22 iulie, să plece în "misiune științifică" în Franța⁸⁹. Nu va pleca, se pare, din cauza dificultăților financiare, deși o serie de lucrări îl menționează printre membrii "misiunii universitare" în această țară⁹⁰.

În condițiile instabilității frontului din Moldova, când și lașii deveniseră amenințați, în iulie 1917 Nistor împreună cu alți refugiați bucovineni și ardeleni se retrage în Basarabia, mai întâi la Odessa și mai apoi la Chișinău⁹¹. Această nouă etapă a "priebegiei" era impusă de faptul că Nistor se afla printre cei 12 membri ai Comitetului de luptă împotriva represiunilor austro-ungare constituit la 7 ianuarie 1917 la Iași și totodată semnatar al declarației de război contra Austro-Ungariei lansată de Comitet, pe care șeful guvernului român a expediat-o cabinetului din Viena. Sub acuzația de înaltă trădare, autoritățile austro-ungare au condamnat pe cei 12 la moarte sau la mulți ani de temniță grea⁹².

Pentru perioada basarabeană a refugiului, dispunem de propriile mărturii ale lui I. Nistor: "În învălmășeala acelor vremuri de zvârcoliri și prefaceri, fără precedent în istoria țării o soartă norocoasă mă opri în calea pribegiei mele pentru a mă arunca în Basarabia, unde o vitregă și nelegiuită stăpânire se prăbușise sub povara păcatelor și fărâdelegilor sale, pentru ca, de sub ruinele ei, să renască o nouă viață de dreptate și libertate națională, în conformitate cu străvechile tradițiuni politice și culturale ale acestei frumoase și binecuvântate părți ale Moldovei lui Ștefan cel Mare. Și tocmai pentru a contribui cu toată dragostea și puterea sufletească la această renaștere, care nu putea avea alt izvor decât trezirea și întărirea conștiinței naționale, venisem în Basarabia împreună cu mulți alți intelectuali din toate unghiurile pământului românesc"⁹³. La Odessa, Nistor petrecu această nouă perioadă a refugiului "sub teroarea regimului bolșevic"⁹⁴. Iată cum descrie atmosfera de aici într-o scrisoare trimisă lui N. Iorga la 3 ianuarie 1918: "Circulația e redusă la câteva ore pe zi, dar și atunci tulburată de detunături care se aud la tot pasul. Noaptea e ca în tranșee. Focurile de armă, exploziile de bombe, descărcăturile de revolver nu mai încetează cât e noaptea de mare. Tovarășii dorm ziua pentru a-și începe noaptea îngrozitoarea lor îndeletnicire, de jaf, pradă și omor. Se resimte revoluția în toată cruzimea și teroarea ei"⁹⁵.

La Odessa, Nistor împreună cu alți refugiați, vechi luptători pentru eliberare și unire aflați în Rusia, au hotărât întărirea unității de acțiune și organizare prin constituirea unui Comitet Național care, după cum se exprima într-o scrisoare către N. Iorga "în înțelegere cu cehii, polonii și iugoslavii să apere și să lămurească situația din Ardeal și Bucovina"^{95 bis}. Astfel, la 21 ianuarie 1918, ia ființă Comitetul Național al românilor refugiați din Austro-Ungaria, în componența căruia intra și I. Nistor, alături de O. Goga, Al. Lapedatu, Onisifor Ghibu, O. Tăsluianu. Acesta va desfășura o rodnică activitate în vederea autodeterminării și unității tuturor românilor într-un singur stat⁹⁶. Totodată, va ține, în noiembrie 1918, cursuri de istoria românilor la Universitatea din Odessa. La stăruința auditorilor, Secretariatul de Stat pentru învățământul public al Basarabiei a aprobat constituirea unei catedre de istoria românilor la această Universitate, al cărui titular urma să fie Nistor. Dar, la scurt timp, a fost nevoit să întrerupă aceste cursuri pe care le făcea după cum singur mărturisește "cu atâta dragoste și entuziasm" pentru că, după pacea de la Brest-Litovsk (februarie-martie 1918), "penele de cocoș ale jandarmilor unguri începuseră să-și facă apariția pe străzile Odessei"⁹⁷. În condițiile acestea, refugiații români din Bucovina și Transilvania nu mai puteau rămâne aici de teama serviciului secret austro-ungar. Astfel, la sfârșitul lunii februarie, împreună cu O. Goga și Avram Imbroane părăsește Odessa refugiindu-se la Chișinău⁹⁸. Aici va ședea până la 4 noiembrie 1918 când pleacă la Iași și apoi în Bucovina⁹⁹.

De la Chișinău va călători sistematic la Iași pentru contacte politice cu guvernul

român și totodată se va afla în strânsă legătură cu fruntașii mișcării naționale a celorlalte popoare din monarhia austro-ungară și reprezentanții diplomați ai Marilor Puteri. În calitate de președinte al Comitetului refugiaților bucovineni, a făcut numeroase demersuri la forurile conducătoare ale Basarabiei, în scopul reglementării situației refugiaților din Bucovina, între care se aflau peste 100 de intelectuali, cât și pentru găzduirea și plasarea lor în diferite funcții publice și învățământ¹⁰⁰.

Participă, ca invitat, la ședințele Sfatului Țării și la actul Unirii Basarabiei cu România, la 27 martie 1918. Impresiile covârșitoare ale memorabilului moment, le-a dat expresie în stilul său atât de propriu și emoționant, într-un articol publicat la 3 aprilie 1918 în cotidianul "România Nouă", sub titlul *Insemnătatea zilei de 27 martie*. Arătând justetea și temeiurile Unirii, care a reparat o nedreptate săvârșită cu peste 100 de ani înainte, subliniază că ziua de 27 martie 1918, constituie "unul dintre cele mai mari, mai remarcabile și mai fericite evenimente din întreg trecutul neamului nostru și va rămâne încrustat cu litere de aur în letopiseșele acestuia"¹⁰¹.

De asemenea, a avut o amplă contribuție la procesul organizării pe baze românești a învățământului și culturii basarabene, la trezirea conștiinței naționale a românilor de aici, atât de necesară în vederea integrării acestei părți a pământului românesc în structurile fundamentale ale statului național unitar. În perioada 11 martie-30 iulie 1918, Nistor va fi director cu problemele pedagogice ale Universității populare din Chișinău, de la tribuna căreia va ține numeroase și însușite prelegeri cu privire la istoria Basarabiei și a tuturor românilor în general¹⁰². Aceste dizertații, ca și cele ținute în cadrul cursurilor organizate aici în perioada 1 mai-31 iunie 1918¹⁰³, pentru studenții basarabeni care doreau să-și continue studiile la Iași și București¹⁰⁴, s-au bucurat de un numeros auditoriu și un amplu ecou în presa locală. Acest fapt confirmă cele spuse peste ani de Vianor Bendescu, care comparând prelegerile acestuia din perioada basarabeană cu celebrele cuvântări către națiunea germană ale lui Johann Gottlieb Fichte¹⁰⁵, aprecia că "la toate cursurile și cuvântările sale vorbea un istoriograf luptător, iar răsunetul prelung al acestora era întotdeauna un entuziasm imens", pentru că "aplauzele frenetice aclamau nu glasul unui om, ci al unui popor întreg"¹⁰⁶.

De asemenea, a fost director al cursurilor pedagogice pentru profesorii din învățământul secundar organizate în iulie 1918 la Chișinău¹⁰⁷, membru al Comitetului de organizare a bibliotecii Universității populare¹⁰⁸ și unul dintre întemeietorii "Societății Istorice și Literare a Basarabiei"¹⁰⁹.

După încheierea păcii de la Brest-Litovsk și a celei de la București (7 mai 1918), Austro-Ungaria făcea diverse proiecte politice de organizare a estului european, între care unele prevedeau unirea Bucovinei cu partea ucraineană a Galiției de Est, într-o provincie ucraineano-austriacă sub conducerea unui arhiduce austriac. Nistor a protestat prin presă și adunări publice împotriva acestor planuri, cât și a abuzurilor săvârșite de autoritățile austriece în Bucovina. Semnificativ în acest sens este articolul *Un arhipăstor martir. Vladimir de Repta*¹¹⁰ și faptul că prima carte din colecția "Bibliotecii pentru popularizarea istoriei Basarabiei", care începuse să se tipărească la Chișinău, în 1918, este lucrarea sa *Drepturile noastre asupra Hotinului*¹¹¹. Această lucrare este o reacție a luptătorului perpetuu pentru făurirea și apărarea integrității teritoriale a României Mari, atunci când se făceau planuri pentru crearea unei Ucraine independente dincolo de Nistru care urma să

încorporeze și ținutul românesc al Hotinului.

În Basarabia, I. Nistor va începe o colaborare fructuoasă cu O. Goga, președintele Comitetului refugiaților ardeleni. Animat de "credința sfântă în dreptatea cauzei naționale și așteptând ceasul izbăvirii", cum afirma la 21 octombrie 1918, la mitingul organizat la Chișinău de Comitetul național al românilor emigranți din Austro-Ungaria, Nistor a adus o contribuție deosebită la activitatea Comitetului. Cu toate acestea, în "Fondul personal Ion Nistor" de la Cernăuți se păstrează o adresă, datată 20 august 1918, din partea Comitetului, semnată de O. Tăsluianu, M. Popovici și Victor Deleu prin care i se aduce la cunoștință că nu i se poate aproba demisia din cadrul acestuia¹¹². De asemenea, D. Marmeliuc într-o scrisoare adresată lui I. Nistor la 12 decembrie 1918, îl informează că la Cernăuți există dovezi cum că (I. Nistor) în luna "iunie sau august 1918" ar fi făcut o cerere de repatriere în Bucovina¹¹³. În condițiile în care în toamna anului 1918 Austro-Ungaria ajunge într-o criză totală, în urma înfrângerilor repetate suferite pe diferite fronturi, a nemulțumirilor generalizate și, îndeosebi, a intensificării fără precedent a mișcărilor naționale a popoarelor din monarhie, împăratul Carol, pentru a salva imperiul de la disoluție lansează manifestul "Către popoarele mele credincioase austriece" la 3/16 octombrie. Manifestul propunea organizarea imperiului pe baze federative și, de asemenea, dreptul popoarelor la liberă dispunere prin intermediul consiliilor naționale. Manifestul va fi însă repede respins de toate popoarele monarhiei, care tind să-și formeze state naționale, sau să se unească cu țările de origine. De acum înainte evenimentele se vor precipita cu mare repeziciune, situațiile politice cunoscând răsturnări de la o zi la alta.

Ca ripostă la Manifestul lui Carol de Habsburg, Comitetul național al românilor ardeleni și bucovineni aflători în Moldova și Basarabia și al corpului ofițeresc de voluntari, din care făcea parte și Nistor, dădea, la 6/19 octombrie o declarație la Iași, în care contestau "monarhiei austro-ungare dreptul de a se ocupa de soarta românilor din Ardeal și Bucovina", ca și "toate încercările de federalizare ale Casei de Habsburg". În numele lor și al "fraților subjugăți de acasă", în ai căror purtători de cuvânt se erijau, ei cereau regelui României "ca întreg teritoriul locuit de majorități covârșitoare românești din monarhia habsburgică să fie eliberat și anexat regatului român, așa cum este prevăzut în tratatul de alianță al României cu puterile înțelegerii". Totodată se nega valoarea tuturor declarațiilor contrare acestor aspirații naționale, deoarece erau "stoarse de autoritățile dușmane cu forță"¹¹⁴. În același scop, la 2 noiembrie 1918 se constituie Comitetul Executiv al refugiaților bucovineni, format din I. Nistor, Teodor Ștefanelli, G. Tofan și N. Cotos și s-a elaborat statutul pentru propaganda românească în Bucovina, care primește aprobarea guvernului român la 1 noiembrie 1918.

În Bucovina, însă acțiunea politică națională românească urmează un curs propriu, nereceptând ideile manifestului Comitetului de refugiați. De aceea, în urma manifestului imperial, deputații români din parlamentul vienez, se constituie în Consiliul național român, și cer în numele tuturor românilor dreptul la autodeterminare și independență, declarând că românii bucovineni "doresc unirea într-un stat a tuturor provinciilor românești din Austria și Ungaria"¹¹⁵. Solicităților românești li se opunea Consiliul național ucrainean, compus din cei 5 deputați ucraineni, care sprijiniți de cei din Galiția și bazându-se pe trupele ucrainene aflate în Bucovina și Galiția, revendicau pentru ei stăpânirea asupra Bucovinei. Situația devine și mai complicată după proclamarea, la 6/19 octombrie 1918, la Liov, a

independenței statului ucrainean, care urma să cuprindă în granițele lui Galiția Orientală, Rusia subcarpatică și Bucovina nord-estică cu orașele Cernăuți, Storojineț și Siret¹¹⁶.

În aceste condiții, la Cernăuți, un grup de intelectuali români în frunte cu Sextil Pușcariu, întâlnindu-se în casa doctorului Isidor Bodea, luau în discuție situația politică ce decurgea din descompunerea monarhiei și hotărâau editarea unui organ de presă al românilor intitulat *Glasul Bucovinei*. În articolul program al primului număr al ziarului, din 9/22 octombrie 1918, intitulat *Ce vrem?* noua grupare politică națională cerea autonomie pentru românii din Bucovina, colaborarea lor cu cei din Transilvania în vederea realizării dezideratului național și desemnarea de delegați români pentru congresul de pace. Totodată, ca răspuns la pretențiile ucrainenilor asupra Bucovinei, declarau că "vrem să rămânem români pe pământul nostru strămoșesc și să ne ocârmuim singuri așa precum o cer interesele noastre românești"¹¹⁷.

Datorită acțiunii fruntașilor politici grupați în jurul *Glasului Bucovinei*, Iancu Flondor, Sextil Pușcariu, Isidor Bodea, Maximilian Hacman, Nicu Flondor, Al. Vitencu ș.a., la 14/27 octombrie 1918, a avut loc în Palatul Național din Cernăuți, o adunare națională, care proclamându-se Constituantă hotăra în numele "suveranității naționale [...] unirea Bucovinei integrale cu celelalte provincii românești din imperiu, într-un stat național independent".

Adunarea institua ca organism reprezentativ al românilor din Bucovina un Consiliu național compus din 50 de membri, aparținând tuturor categoriilor sociale. Acest consiliu a desemnat la rândul său un Comitet Executiv format din 14 secretari de stat, avându-l ca președinte pe Iancu Flondor¹¹⁸. În urma hotărârii Adunării naționale ucrainene, din 3 noiembrie 1918 de la Cernăuți, nordul Bucovinei urma să fie unit cu statul ucrainean nou creat. Situația politică din provincie devine tot mai nesigură odată cu înțelegerea încheiată între Aurel Onciul și reprezentantul ucrainenilor, Omelian Popovici, de împărțire a Bucovinei, pe care au pus-o în practică la 6 noiembrie. În aceste condiții, la întâlnirea din 4 noiembrie pe care o are cu guvernatorul provinciei, contele Etzdorf, Iancu Flondor a protestat împotriva înțelegerii, declarând că românii vor acționa în continuare conform programului Constituantei din 27 octombrie și a solicitat, printr-un delegat trimis la Iași, intervenția armatei române în Bucovina, pentru a pune capăt tulburărilor provocate de grupurile armate ucrainene, ca și pentru reprimarea începuturilor de bolșevizare a populației.

La stăruințele lui V. Bodnărescu, delegatul Consiliului Național însărcinat să informeze guvernul român din Iași cu privire la hotărârile Constituantei bucovinene¹¹⁹, cărora li s-au adăugat intervențiile lui I. Nistor, regele și noul guvern al României, condus de generalul Coandă, hotărâsc acordarea ajutorului militar solicitat. Prin ordinul Ministerului de Război din 23 octombrie/6 noiembrie 1918, se hotăra intrarea diviziei a 8-a a armatei române în Bucovina, până la linia Prutului¹²⁰. Pentru a preveni ca această încălcare de teritoriu să fie privită ca un "casus belli" provocat de România, președintele Consiliului de miniștri adresa din Iași o telegramă ambasadorului Austro-Ungariei la București, contele Demblin, în care arăta că "acțiunea armatei române are loc la solicitarea Consiliului Național, în urma părăsirii provinciei de către autoritățile imperiale și are drept scop protecția populației contra anarhiei care bântuie provincia"¹²¹.

La vestea intrării armatei române în Cernăuți, la 11 noiembrie 1918, I. Nistor, în numele refugiaților bucovineni, trimitea o telegramă de mulțumire regelui Ferdinand, în care se arăta că "în aceste momente de bucurie și înălțare sufletească, când oștirile nebiruite

ale Majestății Voastre pun stăpânire veșnică pe moșia marilor noștri voievozi, zdrobind lanțurile robiei seculare", refugiații "ca fii ai Bucovinei dezrobite, în numele nostru, al părinților și fraților rămași acasă, îndrăznesc a aduce prinosul nostru cel mai curat de mulțumire pentru mult așteptata operă de eliberare și de realipire pentru vecie la patria-mamă"¹²².

După intrarea armatei române în Cernăuți, la 12 noiembrie, Consiliul Național s-a declarat Cameră legislativă și a votat "Legea fundamentală asupra puterilor țării Bucovinei" prin care, continuându-se tradițiile autonomiste¹²³, se prevedea că, Consiliul Național instituit de Constituanta Bucovinei reprezintă suprema putere a țării ce își exercită atribuțiile și în calitate de corp legiuitor. Totodată, Iancu Flondor era însărcinat cu formarea unui guvern provizoriu provincial, în compunerea căruia au intrat, pe lângă președintele Flondor, 13 secretari de stat¹²⁴. Scopul acestui guvern era de a asigura desfășurarea normală a vieții social-economice și politice până la unirea Bucovinei cu România, pentru că, conform opiniei autonomiste a lui Iancu Flondor, "până la Unirea definitivă va trebui să treacă un timp de tranziție, în care fiecare provincie să-și păstreze un fel de autonomie a sa"¹²⁵.

Pentru stabilirea de relații mai strânse cu România, Sextil Pușcariu, secretarul de stat al guvernului, a fost trimis la Iași. La 22 noiembrie 1919, după întrevederea cu regele Ferdinand, Sextil Pușcariu s-a întâlnit cu I. Nistor¹²⁶. Acesta l-a informat pe Pușcariu cu privire la situația politică din România, activitatea și planul politic de acțiune al refugiaților, aprobat de guvernul de la Iași și prevederile tratatului de la București, din 4/17 august 1916, prin care Antanta garanta României alipirea Bucovinei și Transilvaniei. După această întâlnire, cât și după întrevederile cu regele Ferdinand și liderii partidelor politice, Pușcariu a îmbrățișat opinia lui Nistor, conform căreia trebuie să se realizeze unirea necondiționată a Bucovinei cu România, urmând să servească ca exemplu transilvănenilor. Prin aceasta se renunța la tratativele cu transilvănenii și trimiterea de delegați proprii la Congresul de pace. Cu același prilej, s-a căzut de acord și asupra includerii unui număr de refugiați în Consiliul Național din Cernăuți¹²⁷.

În urma acestor tratative, la 23 noiembrie, Nistor se întoarce la Cernăuți, în fruntea primului grup de refugiați, cărora li se face o primire entuziastă¹²⁸, în calitate de împuternicit al guvernului României spre "a trata cu depline puteri toate chestiunile în legătură cu Actul Unirii"¹²⁹. În urma convorbirilor purtate cu Dionisie Bejan, președintele Consiliului Național și cu Iancu Flondor, șeful guvernului, s-a acceptat includerea în Consiliul Național a 12 refugiați și necesitatea convocării imediate a Congresului General ce urma să voteze unirea necondiționată cu România. Reîntors la Iași, la 24 noiembrie, Nistor va prezenta un raport guvernului român asupra situației din Bucovina și asupra convocării Congresului de unire¹³⁰.

În ședința a patra a Consiliului Național, din 25 noiembrie 1918, cu ocazia completării acestuia cu membrii întorși din refugiu, G. Tofan dădea o declarație în numele lor, ce reprezenta expresia clară a programului lor politic, specificând: "Suntem înaintea de toate aderenții intransigenți ai unirii necondiționate și desăvârșite a tuturor țărilor românești, în hotarele lor etnice și istorice, într-un stat național unitar, căci numai astfel poporul nostru va putea realiza menirea sa istorică"¹³¹. Același punct de vedere centralist este exprimat și de Nistor în articolul *Unirea* publicat în *Glasul Bucovinei* din 24 noiembrie 1918, ziar care, odată cu întoarcerea sa la Cernăuți, a devenit cotidian¹³². În acest articol, reconstituind momentele esențiale ale istoriei zbuciumate a Bucovinei, sublinia că cei 144 de ani de

dominație străină n-au reușit să distrugă unitatea de simțire, interese și aspirații comune românești, ele fiind determinate de realități organice mai puternice decât voința vremelnichilor stăpânitori, cât și necesitatea ca "în preajma reparării nedreptății ce ni s-a făcut la 1774 [...] să ne înfrânăm patimile și ambițiile deșarte" și să "punem interesul național mai presus de interesele noastre personale [...], pentru a ne putea împărtăși de măreția celei mai fericite clipe din trecutul nostru: Unirea Bucovinei cu România"¹³³. Tot în ședința Consiliului Național din 25 noiembrie, s-a hotărât convocarea, pentru data de 15/28 noiembrie 1918, a Congresului General ce urma să se pronunțe asupra raportului politic al Bucovinei față de regatul României¹³⁴.

Reîntors de la Iași, la 27 noiembrie, Nistor a prezentat Consiliului Național proiectul Actului de Unire cu redactarea căruia fusese însărcinat, proiect pe care Consiliul a sfârșit prin a-l aproba¹³⁵.

La 15/28 noiembrie 1918, în sala de marmură a Palatului mitropolitan din Cernăuți, s-a întrunit Congresul reprezentanților populației din Bucovina care au votat în unanimitate Moțiunea de Unire necondiționată a Bucovinei cu România, în granițele în care fusese luată de austrieci în 1774. În motivația declarației de unire, Nistor a prezentat o expunere privitoare la împrejurările istorice în care s-a produs răpirea Bucovinei de către austrieci, a nedreptăților făcute poporului nostru de către imperiile vecine, insistând asupra necesității unirii cu România, ca un act reparatoriu față de nedreptatea săvârșită cu 144 de ani în urmă¹³⁶.

Sentimentele produse de memorabilul acct al Unirii, printre artizanii căruia s-a numărat, Nistor le va da expresie într-un articol publicat în *Glasul Bucovinei*, din 28 noiembrie, intitulat semnificativ *Cea mai mare sărbătoare a Bucovinei, împlinirea visului de aur*. Aici sublinia că prin hotărârea Congresului General "Bucovina și-a recăpătat astăzi libertatea" și totodată "visul nostru de aur s-a împlinit", reparându-se astfel "o veche fărădelege săvârșită față de țară și poporul ei băștinaș și firul istoric ce fusese întrerupt cu silnicie înainte de un veac și jumătate, s-a reluat astăzi și se va putea continua în tihnă spre binele și propășirea tuturor"¹³⁷.

După Congres s-a ales o delegație compusă din 15 membri, în frunte cu lăncu Flondor și Ion Nistor, care urma să prezinte regelui Ferdinand, la Iași, actul Unirii Bucovinei cu România, eveniment avut loc la 16/29 noiembrie 1918. Sosirea, mai apoi, a lui Nistor la București, cu delegația aducătoare a actului unirii Bucovinei cu România, a ocazionat lui N. Iorga acel elogios articol *Unul dintre întregitorii Moldovei* publicat în *Neamul Românesc*¹³⁸. Hotărârea Congresului General al Bucovinei a fost consfințită prin Decretul-lege nr. 3744 din 18/31 decembrie 1918, ratificat de către Adunarea Deputaților și Senat la 29 decembrie 1919. Prin același decret regal, Ion Nistor a fost numit ministru secretar de stat, fără portofoliu în guvernul prezidat de I. I. C. Brătianu, cu reședința la București, urmând să susțină interesele Bucovinei în cabinetul național-liberal. La 2 mai 1919 stil nou, a trecut apoi ministru delegat cu administrația Bucovinei la Cernăuți, prezidând complexa operă de integrare a Bucovinei în structurile fundamentale ale statului național unitar român¹³⁹.

Hotărârea Congresului General al Bucovinei a reprezentat încununarea activității lui Ion Nistor de militant consecvent pentru unirea Bucovinei cu România. Astfel, în problema întregirii naționale, triumfa punctul de vedere iredentist exprimat de Nistor și ceilalți refugiați

ardeleni și bucovineni în programul lor politic, ce punea un accent deosebit, în opera de reedificare națională, pe regatul României, văzut ca un factor eliberator, căruia urmau să i se subordoneze deplin provinciile din fosta monarhie habsburgică prin unirea lor necondiționată¹⁴⁰. La aceasta se adăuga concepția politică a lui Nistor exprimată în articolul *Spre o nouă orientare* conform căreia "politica locală bucovineană a încetat cu ziua unirii", întreaga activitate politică urmând să fie subordonată "ideii de stat român, național și unitar"¹⁴¹. Se prefigura astfel convingerea pe care o va exprima în Adunarea Deputaților din 8 decembrie 1923: "Să zidim la temeliiile României Mari, ca și meșterul Manole, tot ce avem mai scump și mai sfânt în sufletul nostru, pentru ca această temelie să fie trainică și indestructibilă"¹⁴².

La Conferința de la Paris, prin articolul 59 al Tratatului de la Saint-Germain, Austria recunoaște unirea Bucovinei cu România, renunțând la toate drepturile sale asupra Bucovinei în favoarea României¹⁴³. Corespondența inedită a lui Ion Nistor cu Alexandru Vitencu¹⁴⁴ și Nicu Flondor¹⁴⁵, reprezentanții Bucovinei la Conferința de pace de la Paris, păstrată în "Fondul personal Ion I. Nistor", cât și cea edită cu Sextil Pușcariu¹⁴⁶, pe marginea aceluiași evenimente, reprezintă dovezi relevante ale preocupărilor luptătorului perpetuu pentru făurirea și consolidarea României Mari, pentru acele desfășurări care aveau să dea consfințirea juridică internațională actului Marii Uniri, cât și a implicării sale în acțiunea propagandistică menită să susțină dezideratele românești de la Conferința de pace.

NOTE

1 Nicolae Stoicescu, *Istoricul Ion Nistor (1876-1972)*, în *Rdl*, nr. 12, 1976, p. 106.

2 *DAD*, 26 august 1920, p. 1222, *apud* Gh.I. Florescu, *Ion I.C. Brătianu, ctitor al Marii Uniri*, în "Patrimoniu", Chișinău, nr. 1, 1992, p. 17.

3 "Glasul Bucovinei", an I, nr. 19, 6 decembrie 1918, Cernăuți, p. 1.

4 Ovidiu Vuia, *Profesorul Ion Nistor și epoca sa, până după Marea Unire din 1918*, Bruxelles, 1987 și Mihai Ceașu, *Ion Nistor, luptătorul pentru Unirea Bucovinei cu România*, în *Ion Nistor (1876-1962)*, volum îngrijit de Alexandru Zub la împlinirea a trei decenii de la moartea istoricului și omului de stat, Iași, 1993, p. 111-123.

5 Ion I. Nistor, *Unirea Bucovinei, 28 Noiembrie 1918. Studiu și documente*, București, 1928; Idem, *Zece ani de la Unirea Bucovinei. 1918-1928*, în "Glasul Bucovinei", Cernăuți, 1928; Idem, *Amintiri răzlețe din timpul Unirii*, Cernăuți, 1938; Idem, *Istoria Bucovinei*, Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, București, 1991.

6 Emilian Dan Petrovici, *Societățile academice românești din Bucovina, forme ale luptei de emancipare națională și socială*, în *Suceava*, VII-VIII, 1981, p. 378.

7 Ion Nistor, *Istoria Bucovinei...*, p. XVIII.

8 *Raportul de activitate al Societății "Junimea" pe anii 1908/1909 - 1925/1926*, p. 164.

9 *Ibidem*, p. 166.

10 Ion Nistor, *op. cit.*, p. XIII.

11 Mihai Iacobescu, *Istoricul Ion I. Nistor (1876-1962)*, în SAI, XLIX-L, 1984, p. 145 și *Raport anual al Societății academice "România Jună" din Viena pe anul 1911/1912*, Viena, 1913, p. 27.

12 Biblioteca Academiei Române, Corespondența lui Ion Nistor către Nicolae Iorga și Arhivele de stat din Cernăuți, Fond Ion Nistor, inv. 988, dosar 150.

13 Ion Nistor, *op. cit.*, p. 14 și Mihai Ceașu, *op. cit.*, p. 2.

14 Ion Nistor, *Către cititori*, în "Junimea Literară", an 1, nr. 1, Cernăuți, 1904, p. 3-4.

15 Vezi corespondența adresată de către Ion Nistor lui Liviu Marian, păstrată în Fondul documentar al Casei memoriale Simion Florea Marian din Suceava.

16 Cocuz V. Ioan, Hulubei Matei, *Presa românească în Bucovina, 1909-1944*, Bacău, 1991, p. 55.

17 Traian Cantemir, *Principiile ideologice ale revistei "Junimea Literară"*, în "Studii și cercetări științifice", Bacău, 1970, p. 332.

18 Ion Nistor, *Istoria Bucovinei...*, p. 296.

19 Arhivele de Stat din Cernăuți, fond Ion Nistor, inv. 988, dosar 189, f. 1.

20 *Ibidem*, f. 2.

21 Ion Nistor, *op. cit.*, p. XIII.

22 Biblioteca Academiei Române, Corespondența N. Iorga, vol. 169, f. 178. În continuare se va cita *BAR*.

23 Vezi colecția revistei "Junimea Literară" pentru perioada 1904-1914.

24 Traian Cantemir, *op. cit.*, p. 333.

25 Arhiva Muzeului Național al Bucovinei, fond Ion Nistor, (Documente nenumerate).

26 Iorgu Toma, *Școala Română. Societate culturală în Suceava*, Suceava, 1908, p. 107.

27 Eugen Dimitriu, *Societatea Școala Română din Suceava*, în *Suceava*, IX, 1982, p. 63.

28 N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 1165.

29 Sextil Pușcariu, *Câteva scrisori*, în *Omagiu lui Ion Nistor, (1912-1937)*, Cernăuți, 1937, p. 2.

30 Arhivele de Stat din Cernăuți, fond Ion Nistor, inv. 988, 226, și Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 11-12.

31 Arhivele de Stat din Cernăuți, Fond Ion Nistor, inv. 988, 150, f. 1.

32 N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 1070, și Sextil Pușcariu, *Istoria românilor la Universitatea din Cernăuți*, în *JL*, an IX, nr. 10, Cernăuți, 1912, p. 175-176.

33 Vianor Bendescu, *Opera unui maestru de frunte al istoriografiei românești pragmatice și al practicii politice. Contribuții la bibliografia scrierilor profesorului și bărbatului de stat dr. Ion Nistor*, în *BBRF*, vol. I. (V), Serie nouă, 1967/1968, p. 141.

34 V. Grecu, *Ion I. Nistor ca istoric*, în *Omagiu lui Ion Nistor, 1912-1937*, Cernăuți, 1937, p. 23.

35 Ioan V. Cocuz, *Viața politică românească în Bucovina (1900-1914)*, în *Suceava*, X, 1983, p. 619, și Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 3.

36 Ion Nistor, *op. cit.*, p. 13.

- 37 Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 11.
- 38 Dragoș Olaru, *Sextil Pușcariu, Scrisori către Ion I. Nistor*, în "Miorița", an I, nr. 2, Cernăuți, iunie-iulie 1992, p. 9.
- 39 Ion Nistor, *op. cit.*, p. X.
- 40 JL, an IX, nr. 10 și 11, Cernăuți, 1913, p. 181.
- 41 V. Netea, Gh. Marinescu, *Liga culturală și unirea Transilvaniei cu România*, Iași, 1978, p. 239-240.
- 42 M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 141.
- 43 Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 11.
- 44 Ion Nistor, *op. cit.*, p. 289.
- 45 Idem, *In pragul unei serbări culturale*, în JL, an IX, nr. 1, Cernăuți, 1912, p. 6-7.
- 46 Idem, *Istoria Bucovinei*, p. 291.
- 47 Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 8.
- 48 Arhivele de Stat din Cernăuți, Fond Ion Nistor, inv. 988, 258, f. 2.
- 49 "Școala", nr. 4-5, Cernăuți, aprilie-mai, 1914, p. 84.
- 50 M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 146.
- 51 *Ibidem*.
- 52 JL, an IX, nr. 10, 11, Cernăuți, 1913, p. 165-170.
- 53 *Ibidem*, nr. 4-5, p. 56-60.
- 54 *Ibidem*, nr. 10 și 11, p. 181-185.
- 55 *Ibidem*, p. 207-212.
- 56 BAR, Corespondență N. Iorga, vol. 162, f. 94.
- 57 Ion I. Nistor, *Unirea Bucovinei...*, p. 10 și M. Șt. Ceașu, *op. cit.*, p. 12.
- 58 "Școala", an V, nr. 6, 7 și 8, Cernăuți, 1914, p. 129-130.
- 59 Teodor Balan, *Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina pe timpul războiului mondial 1914-1918*, Cernăuți, 1923, p. 51-57.
- 60 Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 357.
- 61 *Ibidem*, p. 10.
- 62 "Neamul Românesc", an 10, nr. 43, București, 25 octombrie 1915, p. 6.
- 63 M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 146.
- 64 BAR, I.G. Duca, *Memorii*, vol. V, p. 17, mss.
- 65 V. Netea, *Liga culturală și unirea Transilvaniei cu România*, Iași, 1978, p. 263.
- 66 Teodor Balan, *op. cit.*, p. 192-193.
- 67 Ion Nistor, *Unirea Bucovinei*, p. 25.
- 68 Al. Zub, *Istorie și istorici în România interbelică*, Iași, 1984, p. 100.
- 69 Lucian Boia, *Evoluția istoriografiei române*, București, 1976, p. 319-323.
- 70 Dorina N. Rusu, *Istoria Academiei Române*, București, 1992, p. 139.
- 71 V. Grecu, *op. cit.*, p. 23.
- 72 Dorina I. Rusu, *op. cit.*, loc. cit.
- 73 V. Grecu, *op. cit.*, p. 33.
- 74 Al. Zub, *op. cit.*, p. 99.
- 75 *Ibidem*; Dorina I. Rusu, *op. cit.*, p. 141.
- 76 Ion I. Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, București, 1916, p. IV.

- 77 *Ibidem*, p. 78.
- 78 "Neamul Românesc", an IX, nr. 24, București, 1916, p. 1-2.
- 79 Onisifor Ghibu, *Oameni între oameni*, București, 1990, p. 264, și *România și Conferința de pace de la Paris, (1918-1920)*, Cluj, 1983, p. 71-73.
- 80 Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. XIV.
- 81 *BAR*, Corespondența N. Iorga, vol. 258, f. 29.
- 82 *Ibidem*, vol. 254, f. 449.
- 83 *Ibidem*, vol. 264, f. 205. În această scrisoare, adresată din Galați la 25 octombrie 1916 lui N. Iorga, Ion Nistor își anunță plecarea a doua zi la Huși.
- 84 Ovidiu Vuia, *op. cit.*, p. 26.
- 85 Arhivele de Stat din Cernăuți, Fond Ion Nistor, inv. 988, 96, f. 1-2.
- 86 *Ibidem*.
- 87 Ion Nistor, *Unirea Bucovinei*, p. 27-28.
- 88 Idem, *Istoria Bucovinei*, p. 14.
- 89 Arhiva Muzeului Național al Bucovinei, Fond Ion Nistor, (Documente nenumerate).
- 90 Vezi Al. Zub, *op. cit.*, p. 111, și V. Netea, *Spre unitatea statală a poporului român*, București, 1979, p. 534-535.
- 91 Ion Nistor, *Istoria Basarabiei*, Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, București, 1991, p. XI.
- 92 *Apud* Ion Bulei, în Sextil Pușcariu, *Memorii*, București, 1978, p. 341.
- 93 Ion Nistor, *op. cit.*, p. 1.
- 94 *Ibidem*, p. XIV.
- 95 *BAR*, Corespondența N. Iorga, vol. 267, f. 326-327.
- 96 Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, vol. II, București, 1983, p. 35.
- 97 Ion Nistor, *op. cit.*, p. XIV-XV.
- 98 *Ibidem*. În puținele pagini cu caracter memorialistic pe care le-a lăsat, Nistor vorbește chiar de luna aprilie ca început al refugiului la Chișinău. Știm însă, cu certitudine, că la 11 martie se afla deja la Chișinău, deoarece își începe prelegerile la Universitatea populară de aici.
- 99 "România Nouă", an II, nr. 208, Chișinău, 4 noiembrie, 1918, p. 1.
- 100 *Ibidem*, nr. 64, 5 aprilie, 1918.
- 101 *Ibidem*, nr. 62, 3 aprilie, 1918, p. 1.
- 102 *Ibidem*, nr. 76, 19 aprilie, 1918, p. 2.
- 103 *Ibidem*.
- 104 *Ibidem*, nr. 90, 9 iunie 1918, p. 2.
- 105 Vuia Ovidiu, *op. cit.*, p. 27.
- 106 Vianor Bendescu, *op. cit.*, p. 27.
- 107 "România Nouă", an II, nr. 87, Chișinău, 6 iulie, p. 1.
- 108 *Ibidem*, nr. 125, 24 iulie, 1918, p. 1.
- 109 *Ibidem*, nr. 69, 11 aprilie 1918, p. 1.
- 110 *Ibidem*.
- 111 *Ibidem*.

- 112 Arhivele de Stat din Cernăuți, fond Ion Nistor, inv. 988, 61, f. 1.
- 113 *Ibidem*, 185, f. 4.
- 114 Ștefan Pascu, *op. cit.*, p. 51.
- 115 V. Gh. Miron, I. V. Cocuz, *Unirea Bucovinei cu România, în Suceava*, V, 1978, p. 65-66.
- 116 Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 378-379.
- 117 Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 317-318.
- 118 V. GH. Miron, I. V. Cocuz, *op. cit.*, p. 67.
- 119 Teodor Balan, *Rolul lui Vasile Bodnărescu în preajma Unirii*, Cernăuți, 1938, p. 1-2.
- 120 Ion Nistor, *Unirea Bucovinei*, p. 34.
- 121 M. Șt. Ceașu, *op. cit.*, p. 119.
- 122 Ion Nistor, *op. cit.*, p. 45-46.
- 123 Vezi *Programul românilor bucovineni* în "Bucovina", an I, 18 martie 1919, Cernăuți, p. 1-2.
- 124 Ion Nistor, *op. cit.*, p. 11.
- 125 Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 338.
- 126 *Ibidem*, p. 140.
- 127 Ion Nistor, *op. cit.*, p. 52-53.
- 128 Aspazia Luția, *Bun venit pribegilor!* în "Glasul Bucovinei", an I, nr. 11, 26 noiembrie 1918, Cernăuți, p. 2.
- 129 Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. XVI-XVII.
- 130 *Ibidem*, p. XVII.
- 131 V. Gh. Miron, Ioan V. Cocuz, *op. cit.*, p. 69.
- 132 Ion Nistor, *op. cit.*, p. XVI.
- 133 "Glasul Bucovinei", an I, nr. 10, 24 noiembrie 1918, Cernăuți, p. 1-2.
- 134 Ion Nistor, *Unirea Bucovinei*, p. 55.
- 135 Idem, *Istoria Bucovinei*, p. XVII.
- 136 Idem, *Unirea Bucovinei*, p. 62-64.
- 137 "Glasul Bucovinei", an I, nr. 14, 29 noiembrie 1918, Cernăuți, p. 1.
- 138 Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. XVIII.
- 139 *Ibidem*, p. XIX.
- 140 M. Șt. Ceașu, *op. cit.*, p. 121.
- 141 "Glasul Bucovinei", an I, nr. 23, 11 decembrie 1918, Cernăuți, p. 1.
- 142 DAD, 8 decembrie 1923, p. 453, *apud* Gh.I. Florescu, *op. cit.*, p. 119.
- 143 Ion I. Nistor, *La Bessarabie et la Bucovine*, București, 1937, p. 42-43.
- 144 Arhivele de Stat din Cernăuți, Fond Ion Nistor, inv. 988, 112.
- 145 *Ibidem*, 249.
- 146 Sextil Pușcariu, *Câteva scrisori, în Omagiu lui Ion Nistor*, Cernăuți, 1937, p. 13-21.

**ION NISTOR. HIS ACTION FOR THE ACHIEVMENT OF THE GREAT UNION.
THE CHRONOLOGICAL ITINERARY
SUMMARY**

This study tries to reveal the essential aspects of Ion Nistor's activity in order to achieve the national unity.

Ever since his student years spent in Cernăuți (1897-1903) Ion Nistor led the national movement of the Romanians from Bucovina.

In 1897 he became member of the "Junimea" Academic Society and later in 1898-1899 he became its president.

He founded the "Junimea Literară" magazine in 1904 and he also ran it from 1904 to 1914.

The bigger part of Ion Nistor's activity as a teacher and later as a university professor, as well as the actions he developed inside the cultural and literary society from Bucovina were meant to back up the Romanian national desiderata from Bucovina.

Thus Ion Nistor contributed essentially to the awakening of the national fight of the Romanians from Bucovina, to its framing in the wide context of the Pan-Romanian movement, in which the Romanian Kingdom held an important position as a point from where the support for the national liberation and unity was to come.

From 1914 to 1918 Ion Nistor together with other representatives of the Revolutionary Irident Mouvement from Bucovina had sheltered themselves in the old Kingdom and then in Basarabia.

As a president of the Refugees' Committee from Bucovina Ion Nistor developed a complex political, scientific and propaganda activity for Romania to get in the Old Kingdom.